

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-21>

УДК 336.76

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

Гатаулліна Ельміра Іреківна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0082-4627>

Gataullina Elmira

Vinnitsia Institute of Trade and Economics,
State University of Trade and Economics

На фінансовому ринку відбувається концентрація та централізація фінансових ресурсів, організація, класифікація та перерозподіл усіх фінансових потоків, які є джерелом національного багатства будь-якої країни. Протягом останнього десятиліття фінансовий ринок зробив стрибок у розвитку починаючи від звичайних готівкових розрахунків до формування віртуальних грошей. Такі зміни супроводжується виникненням нових фінансових інструментів з їх унікальними особливостями. Усе це підвищує актуальність досліджуваної теми адже всебічний аналіз теоретичних та практичних засад функціонування фінансового ринку забезпечить належний рівень розвитку не лише держави, але й кожної людини зокрема. Економічна ситуація в Україні вимагає вагомих перетворень, тому що існує ряд основних проблем: мобілізації фінансових ресурсів, нерозвиненості та недосконалості фінансової системи України. Військова агресія Росії проти України, фінансова криза, яка зумовлена пандемією коронавірусу, різкі коливання валютних курсів зумовлюють погіршення стану фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, фондовий ринок, індекс ПФТС.

The concentration and centralization of financial resources, organization, classification and redistribution of all financial flows, which are the source of national wealth of any country, takes place in the financial market. During the last decade, the financial market has made a leap in development, starting from the usual cash settlements to the formation of virtual money. Such changes are accompanied by the emergence of new financial instruments with their unique features. All this increases the relevance of the research topic, because a comprehensive analysis of the theoretical and practical foundations of the functioning of the financial market will ensure the proper level of development not only of the state, but also of each person in particular. The role of the financial market is that, through the redistribution of the value of the total social product used for consumption, it is transformed into investment capital, which is used to ensure the expanded reproduction and economic growth of the country. A well-developed financial market stimulates the growth of production and the accumulation of financial resources, which contributes to the development of positive changes. The ultimate goal of the financial market is the efficient distribution of savings among end users. The economic situation in Ukraine requires significant changes, because there are a number of main problems: mobilization of financial resources, underdevelopment and imperfection of the financial system of Ukraine. Russia's military aggression against Ukraine, the financial crisis caused by the coronavirus pandemic, sharp fluctuations in exchange rates cause the financial market to deteriorate. The financial market is one of the main components of the country's financial system, the overall economic stability of the country depends on the efficiency of its development. Today, the financial market plays a very important role, as it has an impact on the development of all sectors of the economy of our country. However, the financial market is constantly undergoing changes and transformations, therefore the issue of ensuring the stability of the financial market, the reasons that disrupt it, and an objective assessment of the current state and financial market of Ukraine is an urgent issue today

Keywords: financial market, stock market, PFTS index.

Постановка проблеми. Сучасні економічні системи в загальному базуються на фінансах. Така ситуація є об'єктивною і визначається динамічними особливостями розвитку фінансового ринку. Фінансова галузь є однією із найважливіших галузей національної економіки будь-якої країни. Тому вивчення спектру проблем розвитку фінансового ринку залишається актуальною проблемою дослідницького середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка фінансового ринку в ринкових умовах економіки України розглянута в роботах Г. Машлій, М. Галюк, А. Булатова, С. Ганзюк, Н. Татарин, Н. Бундз, А. Кравчук, Л. Селіверстова, І. Адаменко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує декілька причин актуальності дослідження цієї теми. Перш за все, необхідно обґрунтувати необхідність проведення дослідження тем, які виникають на українському фінансовому ринку. По-друге, у вітчизняній науці відсутні теоретичні розробки, які визначають нормативно-правову природу здійснення регулювання фінансового ринку. Різноманітні зарубіжні управлінський доктрини, які не враховують специфіки саме українського ринку та національних соціальних та культурних традицій, пронизують науку та освіту. По-третє, люди тривалий час були віддалені від власності та бізнесу, що перешкоджає можливості продуктивного господарювання, особливо у фундаментальних традиційних секторах української економіки. По-четверте, є крайня потреба у профілактичних пропозиціях щодо подальшого розвитку та становлення українського фінансового ринку.

Формулювання цілей статті. Предметом дослідження є проблематика функціонування фінансового ринку України та аналіз досліджень головних фондових індексів України, так як фондовий ринок займає одне з ключових місць на фінансовому ринку загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. В політичному та економічному сенсі фінансовий ринок – це ринок, який визначається попитом та пропозицією різноманітних фінансових ресурсів. Це ринок, де продавці і покупці можуть купити та продати товар. Однак, це особливий товар, яким є гроші, які пропонують у тимчасове або постійне користування. Існує думка, що фінансовий ринок – це надзвичайно складна структура з багатьма учасниками, а саме фінансовим посередниками, споживачами фінансових послуг, які

встановлюють економічні відносини, оперують різними фінансовими інструментами.

Вітчизняний фінансовий ринок вважається невід'ємною частиною сучасної ринкової економіки України. Характерним для таких ринків є те, що відносини реалізуються на етапах розміщення та перерозподілу фінансових ресурсів, фондів, процесу розширеного відтворення. Саме тому фінансовий ринок слід розглядати як поле специфічних грошових відносин, які виникають в процесі руху коштів між країнами, юридичними та фізичними особами за допомогою професійних фінансових установ.

Враховуючи короткі терміни функціонування, український фінансовий ринок має певні недоліки порівняно з ринками економічно розвинених країн, які необхідно усунути, але для цього необхідно ретельно вивчити тенденції розвитку вітчизняного та міжнародного фінансових ринків. Формування ефективного фінансового ринку потребує комплексного підходу та узгоджених рішень щодо стратегії його розвитку.

Розвиток фінансового ринку в Україні починається з моменту її незалежності, а саме з акції та депозитних сертифікатів. Тому стає зрозумілим, що за такий короткий термін помітних позитивних результатів очікувати не можна. Адже сучасний рівень фінансових систем розвинутих країн світу це результат тривалої роботи протягом кількох десятиліть. У наш час інвестиції в країни з перехідною економікою є досить привабливими, адже такі країни мають високий потенціал зростання такої економіки [1].

Сучасний стан фінансового ринку України є надзвичайно нестабільним, його основними особливостями є високий рівень вилучення фінансових ресурсів та слабкий рівень фінансового посередництва. Війна в державі, фінансова криза, яка зумовлена пандемією корона вірусу, різкі коливання курсів валют все це впливає та погіршує стан фінансового ринку. Також є недопустимий стан розвитку фінансової культури та фінансової грамотності суспільства, низька депозитна активність, висока частка неповернених кредитів, які зумовлені недовірою громадян до банківських установ та упередженим ставленням до нових фінансових інструментів та продуктів на ринку фінансових послуг.

Фондовий ринок являє собою одним із ключових сегментів фінансового ринку будь-якої країни. Нині ринок цінних паперів України значно поступається фондовим центрам

більшості розвинених країн. Стабільність та сталість цієї сфери можуть створити стійке економічне зростання шляхом залучення інвестиційних ресурсів у реальний сектор економіки. Вітчизняний фондовий ринок працює в умовах політичної та економічної нестабільності, тому проведення комплексного аналізу його стану є актуальними [3].

Головними показниками, що характеризують стан фондового ринку, є обсяги торгів і фондовий індекс. В Україні традиційно для характеристики ринку застосовувався індекс Першої фондової торговельної системи (ПФТС). Індекс ПФТС – український біржовий індекс, який розраховується щодня за результатами торгів ПФТС на підставі середньозважених цін по операціях та угодах. Перелік акцій для розрахунку індексу формується Індексним комітетом ПФТС на підставі даних про ринкову капіталізацію, обсяг торгів, кількість угод, та інших факторів, що впливають на ліквідність акцій [2]. На сьогодні індекс ПФТС є основним показником стану фінансового ринку України, тому буде доцільно розглянути його динаміку протягом останніх п'яти років (рис. 1). Дані свідчать про те, що значною мірою подолавши негативні наслідки кризи 2013 року, індекс досягнув своєї пікової точки за останні роки наприкінці 2018. Це позитивне явище і свідчило про те, що ситуація на фондовому ринку покращилася. У цей час були проведені реформи, які допомогли економіці нарешті почати рости, хоча і повільними темпами. У другій половині 2019 року ми можемо

спостерігати зниження динаміки індексу та незначне зростання на початку 2020 року.

Однак події 2020 року показують нам, що ситуація на фондовому ринку погіршилася. І така ситуація спостерігається не лише в Україні, а й у всьому світі. Це насамперед зумовлене світовою економічною кризою, яка виникла через спалах пандемії.

Таким чином, у період від квітня до жовтня 2020 року значення індексу перебувало на приблизно однаковому рівні. Це можна пояснити тим, що через карантинні обмеження негативно вплинули на економічний ріст, що відобразилося на показниках фондового ринку. Така ситуація спостерігалася практично у кожній країні. Фондові індекси є індикаторами в економіці країн, які реагують навіть на найменші зміни, особливо чітко це видно в період криз, коли існує певна невизначеність, наскільки швидко і з якими можливими наслідками можна із цієї кризи вийти. На початку 2021 року, бачимо доволі позитивну динаміку індексу ПФТС, а саме його зростання. На кінець 2021 року спостерігаємо незначне зменшення індексу. У 2022 році індекс ПФТС розпочав зі зниження і з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну був зафіксований на рівні – 519,2009. Тому за підсумком 2022 року індекс ПФТС закотився зі значенням -0,68.

Отже, сьогодні фондовий ринок в Україні досі перебуває на стадії відновлення. Тому пріоритетом розвитку країни має стати створення сприятливих умов для функціонування

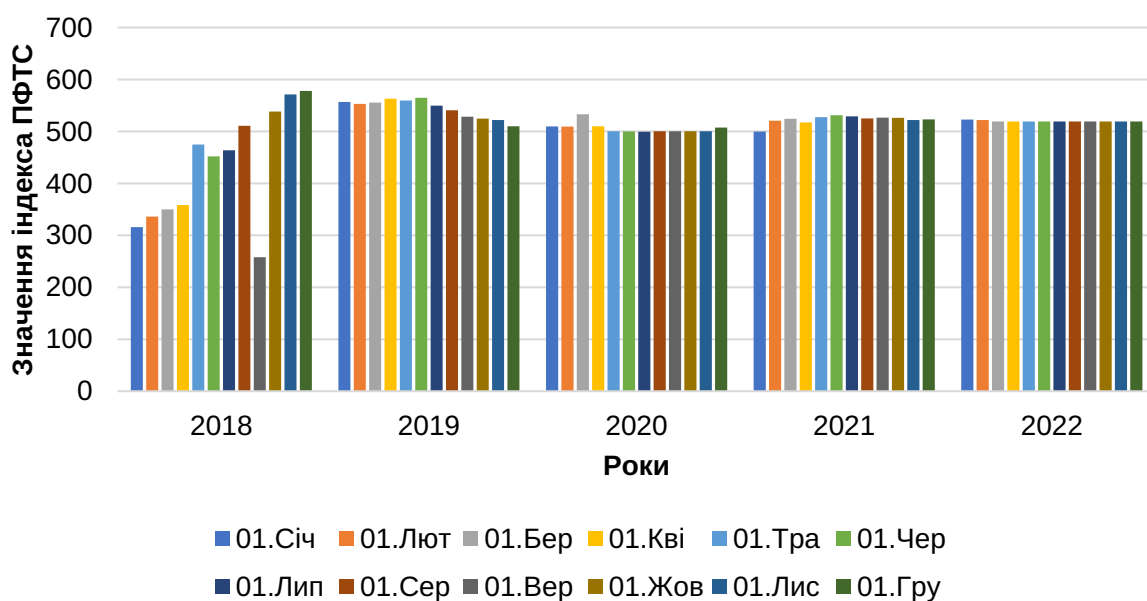

Рис. 1. Динаміка індексу ПФТС протягом 2018–2022 років

Джерело: сформовано автором на основі [2]

фондового ринку, а також його розвитку та розширення, що у свою чергу допоможе економіці краще функціонувати.

Загалом на сьогодні в Україні існує 3 основні проблеми функціонування та розвитку фінансового ринку, які представлені у рис. 2.

Формування фінансового ринку, який здатний до ефективної мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів є надзвичайно важливим для будь-якої країни. Проблемою саме українського фінансового ринку є відсутність фінансових ресурсів для забезпечення інвестицій з боку реального сектору економіки. Тому для вирішення цієї проблеми потрібно створити умови, які б дали змогу додатково залучати фінансові ресурси, зокрема заощадження населення та тіньовий капітал країни, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів.

Також в наш час в Україні однією з головних проблем розвитку фінансового ринку є нерозвиненість та недосконалість фінансової системи. Так як нині економічна ситуація в Україні є складною та неоднозначною, проблема пошуку шляхів і стабілізації залишається досить актуальною. Цю проблему яскраво видно на низькому рівні капіталізації банків, які свідчать про їхню низьку конкурентоспроможність з іноземними. В умовах структурних та технологічних диспропорцій в економіці, монополії виробництва, катастрофічного зносу основних фондів, посилення інфляції спостерігається позитивна диференціація платоспроможного попиту, оскільки більша частина накопичень зосереджена у фінансовому секторі економіки та підприємства нефінансового сектору, які спеціалізуються на обміні.

Нині в Україні спостерігається економічна криза, яка в основному характеризується довгостроковою не збалансованістю доходів і витрат бюджету, активним зростанням державного боргу, не обґрунтованою структурою

видатків та незадовільним рівнем податкових пільг при складанні бюджету [3].

Фінансовий ринок в Україні має ключову роль, саме він має вплив на розвиток усіх секторів економіки держави. Адже ефективний страховий ринок, пенсійні фонди та не банківський сектор прямо впливають на розвиток економічних процесів. За умов сьогодення найефективнішим учасниками фінансового ринку України є банки та страхові організації. Оскільки саме ці учасники формують найбільшу частку фінансових ресурсів держави. Як видно із статистики НБУ, протягом останніх років кількість банків має тенденцію до скорочення. Фінансовому ринку України властивий низький рівень капіталізації, основними причинами чого є не збалансована система ведення підприємницької діяльності, низький рівень корпоративного управління. Тому недостатньо ефективним буде розгляд загальних рекомендації щодо покращення стану фінансового ринку, потрібно розглядати покращення стосовно кожного учасника індивідуально. Для банків необхідно підвищити рівень контролю, покращити систему гарантування вкладів населення, адже основною проблемою банківських установ є низька довіра громадян. Для страхових організацій було б добре впровадити накопичувальну систему пенсійного забезпечення. Такі дії суттєво збільшать інструментарій на внутрішньому фінансовому ринку країни.

Ще однією проблемою українського фінансового ринку є неузгоджене законодавство та недоліки державного регулювання. Нормативно-правова база, яка має регулювати професійну діяльність фінансового ринку, не враховує його особливостей, тому є досить суперечливою та не повністю сформованою. Для вирішення цієї проблеми було б добре ввести в довгостроковій перспективі стратегію розвитку фінансового сектору.

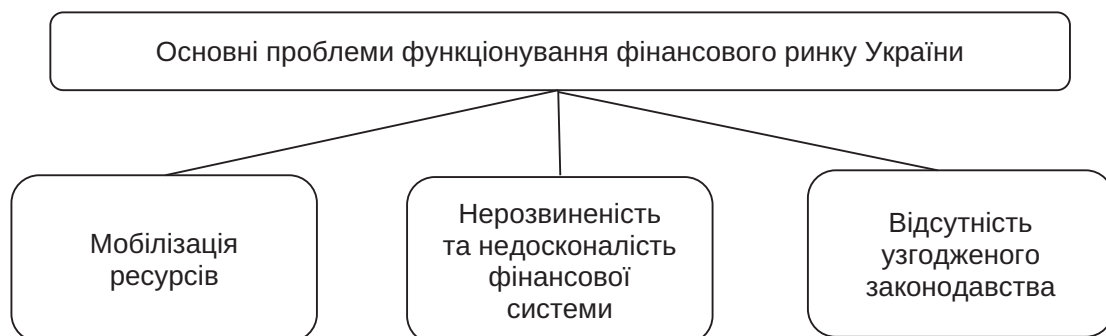

Рис. 2. Основні проблеми функціонування розвитку фінансового ринку України

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Нині на низькому рівні розвитку є розвиток ринку цінних паперів України це пояснюється наступними причинами: нерозвиненість інфраструктури ринку; висока частка тіньової економіки, корупція у всіх сферах, незахищеність прав учасників ринку цінних паперів, відсутність дієвого механізму встановлення відповідальності за недотримання законодавства [3].

В Україні також існує проблема діяльності небанківських фінансових посередників і функціонування фондового ринку. На жаль, сьогодні українська фондова біржа має дуже малі обороти. Хоча більш-менш активно проводяться операції з державними цінними паперами. З цього випливає, що дуже важливо розвивати фондовий ринок України для подальшого розвитку фінансового ринку загалом.

Низькі інвестиції також є основною проблемою фінансового ринку України. Через малий спектр фінансових інструментів, розміщення коштів в українській економіці є

низькою інвестиційною можливістю фінансових установ. Через низький рівень розвитку ринків спільного інвестування, страхування життя, недержавної пенсійної системи Україна немає можливостей в повній мірі залучити заощадження населення.

Отже, таким чином, можна зробити висновки, що фінансовий ринок України має достатньо велику кількість проблем та потребує впровадження послідовних дій щодо його розвитку. Однією із головних проблем ринку є економічна та політична нестабільність, що перешкоджає нормальному його функціонуванню та призводить до зниження рівня довіри користувачів до нього. Також, таким чином, можна виокремити основні проблеми фінансового ринку України: низький рівень ефективної мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів, відсутність належної законодавчої бази, недосконалість фондового ринку, мала участь населення в використанні цінних паперів, недостатність інвестицій, низький рівень капіталізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ганзюк С. М. Фінансовий ринок: конспект лекцій. Кам'янське : ДДТУ, 2022. 64 с.
2. Индекси акцій. Параметри ЦП Индексу ПФТС. Офіційний сайт біржі ПФТС. URL: <http://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes>.
3. Машлій Г., Галюк М. стан та перспективи розвитку фінансового ринку України. Наукові конференції. *Наукові конференції*. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3776/> (дата звернення: 18.03.2023).
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
5. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2023).
6. Офіційний сайт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
7. Офіційний сайт Української біржі. URL: <https://www.ux.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
8. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Особливості розвитку фінансового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 13–17.
9. Татарин Н. Б., Бундз Н. Б., Кравчук А. С. Фондовий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Молодий вчений*. 2021. № 3. С. 379–383.

REFERENCES:

1. Hanzjuk S.M. (2022). Financial market: summary of lectures. Kamianske: DDTU, 64 p.
2. Share indices. CPU parameters of the PFTS Index. The official site of the PFTS exchange. URL: <http://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes>.
3. Mashlii H., Halyuk M. Status and prospects of the development of the financial market of Ukraine. Scientific conferences. *Scientific conferences*. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3776/> (access date: 03/18/2023).
4. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://minfin.com.ua/> (date of application: 03/20/2023).
5. Official website of the NBU. URL: <https://bank.gov.ua/> (date of application: 15.03.2023).
6. The official website of the NCCPFR. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (date of application: 03/20/2023).
7. Official website of the Ukrainian Stock Exchange. URL: <https://www.ux.ua/> (date of application: 03/20/2023).
8. Seliverstova L. S., Adamenko I. P. (2018). Peculiarities of the development of the financial market of Ukraine. *Investments: practice and experience*. No. 9. P. 13–17.
9. Tataryn N. B., Bundz N. B., Kravchuk A. S. (2021) The stock market of Ukraine: current state and problems of development. *Young Scientist*. No. 3. P. 379–383.